

Geen wauw zonder au

Willen we binnen het onderwijs betere resultaten behalen, dan moeten we sommige zaken écht anders aanpakken. Slim en creatief faciliteren van onderwijsprocessen helpt daarbij. Bij 'Slim' doelen we op efficiency, rendementen en handig gebruik maken van techniek. 'Creatief' zorgt voor een extra dimensie: beelden, visie en vernieuwend durven denken. Slim en creatief horen bij elkaar als yin en yang. Hoe bereiken we hiermee andere gebouwen, andere ruimtes of zelfs een andere houding van de docent?

Tekst Anje Romein Foto's Raphaël Drent

Stelling 1. *Het gaat bij slim/creatief niet om de inhoud, maar de vorm waarin het wordt gebracht*

Als er op één moment slim en creatief gedacht moet worden, is het wel bij nieuwbouw. Het management van een school moet daarbij inzien dat het niet gaat om aantallen vierkante meters en lokalen, maar om visie op onderwijs én efficiency. Hoe krijg je dat voor elkaar? Ron Kuin: "In de beginfase van een opdracht moet je je kritisch opstellen. Dát is het moment om het programma van eisen goed te bevragen." Joost van Pelt probeert ook altijd voor hij aan de slag gaat de visie van de onderwijsorganisatie helder te krijgen. Hoe denkt de school jongeren voor te bereiden op de toekomst? En wie is straks de gebruiker? "Inrichting is meer dan een kostenpost. Het is een belangrijk onderdeel van het hele onderwijssysteem." Mooi, maar hoe komt je écht achter de juiste vraag van de opdrachtgever? Hoe ga je zo'n gesprek aan? Welke creatieve vormen

kies je? Kuin kiest voor een beproefde en populaire methode: de excursie. "We nemen het schoolbestuur en gebruikers mee langs projecten en vragen wat zij er goed en niet goed aan vinden. Door de ontspannen manier raak je in gesprek en hoor je tussen de regels door belangrijke informatie." Voor Michal Kolmas ligt zo'n excursie minder voor de hand. Van zijn projecten zijn weinig voorbeelden die hij kan laten zien. "Wij werken veel met beelden, schetsen of maquettes", legt hij uit. "We laten zien hoeveel mogelijkheden er zijn om in een gebouw met verschillende gebruikers - bijvoorbeeld naast primair onderwijs ook kinderopvang en avondonderwijs - echt ruimte te kunnen delen." Nog meer suggesties hoe je 'onvoorstelbare' beelden toch goed voor het voetlicht brengt? Meijers houdt inspiratiesessies met het management over visie en doel. "Schoolbesturen weten vaak niet goed waar het ze echt omgaat. Voor de hand liggen

doelen als kennis delen, ontmoeten en samenwerken. Wij proberen die uitgangspunten beter op tafel te krijgen. Daaruit vloeit welke werkomgeving, faciliteiten en aansturing je nodig hebt." Hans Terhürne zit hier zelfs nog een stap voor. Voordat opdrachtgevers gaan denken in termen van locatie en vierkante meters brengt hij zekerheden en vooral onzekerheden ter sprake. "Hebben we in de toekomst überhaupt nog wel gebouwen nodig? Kennis delen en vaardigheden leren kan via internet. Laat je opdrachtgevers daar eens bij stilstaan." Leerlingen en docenten moeten elkaar toch ontmoeten, klinkt steevast het tegenargument. Voor ontmoeting heb je geen traditionele school nodig, zegt Peter van Loon: "Het onderwijs is over tien jaar heel anders. Leerlingen ontmoeten elkaar dan niet meer in een klas. We moeten ons dan wel afvragen hoe we leerlingen zaken als democratisch burgerschap bijbrengen."



DEELNEMERS EXPERTMEETING

Sibö Arbeek

hoofdredacteur Schooldomein

Marcel Beisiegel

directeur Scope Facilitair en directeur Facility Cost Control

Judith Chin Kwie Joe

interim manager onderwijs (gespreksleider)

Onno Damen

adviseur ICSadviseurs

Michal Kolmas

STOOM Architectuur

Ron Kuin

Kuin & Kuin architecten

Peter van Loon

strategy consultant IDBB

Annelies Meijers

adviseur AM Kwadraat

Joost van Pelt

projectadviseur Projectum

Hans Terhürne

CreaMatics

Fred Traxel

Dynatherm

Een gebouw blijft altijd nodig in het onderwijs, verwacht Judith Chin Kwie Joe. "Je kunt zes keer een filmpje op YouTube draaien met de kennisstof, de school leert wat je ermee kan en zorgt voor reflectie." Bovendien, vult Van Pelt aan, is lang niet iedere leerling in staat zelfstandig kennis te verwerven via internet. "Dat ligt aan het puberbrein. De hersencellen van een 15-jarige zijn nog niet zo ontwikkeld dat ze die verantwoordelijkheid aankunnen. Ze hebben een school en een leraar nodig die het ze vertelt."

Aanbevelingen

- Zoek creatieve manieren om de juiste vraag boven tafel te krijgen. Excursies, beelden of inspiratiesessies zetten opdrachtgevers aan het denken.
- Gebouwen blijven nodig, maar krijgen een andere functie. Houd daar bij nieuwbouw rekening mee.

Stelling 2. *Creatief faciliteren is niet voor iedereen weggelegd. Al heb je de tools dan nog vraagt het andere competenties.*

Creativiteit is dringend gewenst als het gaat om bouwen voor verschillende typen gebruikers. Hoe creatief je methode daarbij ook is, het blijft lastig om opdrachtgevers te overtuigen, ervaart Kolmas: "Wij kunnen enthousiast zijn en beelden laten zien, maar toch sneuvelen er ideeën. Bijvoorbeeld omdat één partij, vaak de school, in z'n eentje doorgaat of iets tegenhoudt. Beter is een onafhankelijk manager die alle deelnemende partijen op één lijn brengt."

Alle partijen op één lijn, dat lukt volgens Onno Damen alleen als er oprechte ontmoeting plaatsvindt. "Als partijen echt in elkaar zijn geïnteresseerd. Zodat je inziet wat de ander doet en welke verbindingen je onderling kunt leggen. Met oprechte interesse heb je al een wereld gewonnen."

Niet bij het gebouw beginnen, maar bij een visie. Je eigen belang ondergeschikt maken aan het grote belang. Open staan voor de ander. Kan iedereen dit wel, of heb je voor een geslaagd project een bepaald type mens nodig? Annelies Meijers aarzelt. "Creativiteit en over je grenzen heen denken kan ▶



"Je kunt zes keer een filmpje op YouTube draaien met de kennisstof, de school leert wat je ermee kan en zorgt voor reflectie."

iedereen, je moet het alleen aanboren en stimuleren."

Sommige creatieve ideeën sneuvelen omdat ouders en docenten nog niet toe zijn aan het nieuwe leren, weet Van Pelt uit ervaring. "Ouders hebben bijvoorbeeld vragen over de combinatie met speciaal onderwijs in hetzelfde gebouw. Of docenten zien hun domein verloren gaan en strubbelen tegen. Het uiteindelijke resultaat is vaak een aangepaste versie van je creatieve idee." Dan ben je als school niet goed begonnen, werpt Meijers hier tegenin. "Vanaf het startpunt moet je docenten, zeker bij ingewikkelde vraagstukken, meenemen. Je moet ze daarin goed begeleiden."

Peter van Loon herkent het beeld van Van Pelt wel. Hij merkt in de praktijk dat opdrachtgevers vaak niet het achterste van hun tong laten zien. "Het komt toch neer op een goed begin en de juiste competenties

van de schoolleiding. Zij moeten verbinding zoeken."

Fred Traxel zoomt in op het uiteindelijke resultaat van een gebouw waar zoveel partijen bij betrokken zijn. "Ik vraag me af of je door de optelsom van veel verschillende partijen uiteindelijk wel de juiste pedagogische omgeving creëert. Elke gebruikersgroep stelt weer andere eisen aan bijvoorbeeld temperatuur, licht en kleur. Als je niet uitkijkt, is het resultaat voor niemand optimaal."

Aanbevelingen

- *Zorg bij multifunctionele accommodaties of brede scholen voor één onafhankelijk manager die alle partijen bij elkaar houdt*
- *Betrek vanaf het startpunt alle partijen bij je plannen. Dus ook docenten en ouders.*

Stelling 3. *Veel facilitaire organisaties zijn log en inefficiënt ingericht en dat leidt nu tot grote problemen.*

Slimme en creatieve oplossingen zijn ook dringend gewenst als het gaat om schoonmaak, een bron van klachten en vaak een hoge kostenpost. Waar veel scholen de schoonmaak net hebben uitbesteed, is volgens Marcel Beisiegel een eigen schoonmaakbedrijf een betere oplossing. "Dit interne ondernemerschap vraagt overredingskracht, maar in de praktijk loopt het vanzelf. Groot voordeel is de communicatie. Onze mensen zijn altijd zichtbaar, ook overdag. Zij zijn betrokken bij de organisatie. Dat heeft een positief effect op leerlingen, die minder de neiging hebben rotzooi te maken."



Van Loon herkent dit in een situatie waarbij de schoonmaak is uitbesteed aan medewerkers van de werkvoorziening. "De schoonmakers lopen de hele dag rond. Zichtbaar voor de kinderen. Soms wordt de kinderen gevraagd mee te helpen. De kwaliteit werd vele malen beter, bijvoorbeeld doordat de toiletten soms wel vier keer per dag worden schoongemaakt."

Volgens Van Loon is er maar één vertrekpunt mogelijk: wat kan ertoe bijdragen dat de leerresultaten van mijn leerlingen verbeteren? "Een kwalitatief goede, schone omgeving draagt bij aan prestaties. Daar gaan veel scholen aan voorbij, dat beseft is er te weinig."

In- of outsourcing, het is Meijers om het even. Voor haar staat het doel voorop: goed onderwijs geven. Dat bereik je alleen als je de controle durft los te laten. "Je moet niet alleen sturen op de kosten, dan is er geen ruimte om slim of creatief te zijn. Helaas zie ik nu vaak economische verschralling. Jammer, want pas als je ruimte geeft ontstaat kwaliteit."

Ook Chin Kwie Joe breekt een lans voor de interne schoonmaker. Het Zadkine College in Rotterdam had bijvoorbeeld een conciërge in dienst met een Wajong-uitkering. "Leerlingen misten hem echt als hij ziek was. De man had de gave om de leerlingen aan te spreken, een dolletje te maken. Hij bracht een extra sociale waarde die leraren vaak laten liggen."

Aanbevelingen

- *Stuur op kwaliteit, niet alleen op prijs. Uiteindelijk betekent dit winst voor de school*
- *Haal een conciërge of vaste schoonmaker terug in de school. Deze is vaak van onschatbare waarde voor de leerlingen.*

Stelling 4. Creatief of slim faciliteren gaat over het aanboren van drijfveren van medewerkers: passie aanwakken. Hoe boor je die passie aan?

Hoe enthousiasmeer je mensen die helemaal geen verandering willen? Van Loon heeft een voorbeeld. Hij introduceerde vier jaar geleden de klas van de toekomst, waarin moderne techniek was verwerkt. De essentie was een gastheer/gastvrouw die het lokaal door en door kende. Een klas kreeg gedurende zes weken les in het lokaal. "De gastheer/vrouw legde leraren en leerlingen uit hoe het werkte. Na zes weken kon

Ron Kuin, Fred Traxel



de leraar er zelfstandig mee uit de voeten. Verandering vinden docenten vaak eng, dit hielp ze over een drempel. Ze bedachten zelf wat ze in hun eigen lesomgeving konden toepassen."

Wat ook helpt in de zoektocht naar meer creativiteit is de huidige economische crisis en noodzaak tot bezuiniging. Kolmas: "Vroeger konden de mensen makkelijk zeggen: doe ons maar extra ruimte. Dat kan niet meer. De discussie die je met je opdrachtgever voert moet zo lang mogelijk niet over ruimte gaan. Al komt dat moment natuurlijk wel een keer."

Een beetje druk op de ketel wil ook wel helpen, meent Van Loon. "Onder druk komen zaken in beweging. Ik heb eens tegen drie mensen gezegd: jullie gaan samenwerken en ik verwacht over drie maanden het resultaat. Na drie maanden liep het als een trein." Terhürne kent dit uit de praktijk: "Mensen worden vaak pas creatief als ze een probleem als probleem ervaren. Crisis en frustratie zijn soms nodig voor creativiteit." Meijers citeert de schrijver Hans Heijnen in een mooie oneliner: "Geen wauw zonder au." ◀

Aanbevelingen

- *Praat zo lang mogelijk over visies en beelden. Vul dit pas later in met vierkante meters en indeling*
- *Maak creativiteit niet te vrijblijvend. Een beetje druk op de ketel kan geen kwaad.*

Lees meer over innovatie en creativiteit in het onderwijs in Edushock, breinoptimizer voor leren in de toekomst. Zie www.edushock.be.

"Een kwalitatief goede, schone omgeving draagt bij aan prestaties. Daar gaan veel scholen aan voorbij, dat beseft is er te weinig."